

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten XXXV: PREGLED PRESUDA IZ MAJA 2014.

10. jun 2014.

U maju 2014, Evropski sud je donio presude u sljedećim slučajevima koji su se odnosili na slobodu izražavanja:

- *Taranenko protiv Rusije* (predstavka br. 19554/05), 15. maj 2014. (produženi pritvor i strogo kažnjavanje učesnice u nenasilnom protestu protiv vlade povrijedili su njeno pravo na slobodu izražavanja)
- *Baka protiv Mađarske* (predstavka br. 20261/12), 27. maj 2014. (prestanak mandata predsjednika Vrhovnog suda zbog kritikovanja zakonodavne reforme predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja)
- *Mustafa Erdoğan i drugi protiv Turske* (predstavke br. 346/04 i 39779/04), 27. maj 2014. (akademska kritika turskih sudija zbog zabrane rada političke partije bila je prihvatljiva)

Sud je takođe započeo razmatranje nekoliko novih predstavki, uključujući i predstavku ruskog blogera i opozicionog političara, koji se žalio da je njegova osuda za klevetu prekršila njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Navedene presude ticale su se sljedećih pitanja:

- ***Taranenko protiv Rusije* (predstavka br. 19554/05), 15. maj 2014. (produženi pritvor i strogo kažnjavanje učesnice u nenasilnom protestu protiv vlade povrijedili su njeno pravo na slobodu izražavanja)**

Ovdje je riječ o pritvoru i osudi studentkinje koja je uhapšena zajedno sa grupom ljudi, koji su bili zauzeli recepciju zgrade predsjedništva u Moskvi, mahali plakatima i dijelili letke pozivajući na predsjednikovu ostavku. Podnositeljka predstavke tvrdila je da nije bila član grupe demonstranata, već da je prisustvovala protestu kako bi prikupila informacije za svoju tezu iz sociologije. Poslije hapšenja zadržana je u pritvoru skoro godinu dana. Na kraju je osuđena za učešće u masovnim neredima i dobila uslovnu kaznu od tri godine zatvora. Ruski sud je naveo da je irelevantno da li je podnositeljka predstavke prisustvovala neredima zbog istraživanja ili u druge svrhe, jer je bila direktan učesnik masovnih nereda.

Evropski sud za ljudska prava zaključio je da je osuda prekršila njeno pravo na slobodu izražavanja, kao i da je boravak u pritvoru od skoro godinu dana dok je čekala suđenje prekršio njeno pravo na slobodu. Sud je naglasio da je protest, iako je u manjoj mjeri uključivao remećenje javnog reda, u najvećoj mjeri bio nenasilan. Demonstranti su željeli da skrenu pažnju javnosti na njihovo neodobravanje predsjednikove politike i zahtijevanje njegove ostavke. To su pitanja od javnog

interesa, za koja bi trebalo da bude mjesta u demokratskom društvu. Sud je dalje napomenuo da su demonstranti bili upali u zgradu predsjedništva i gurnuli stražara u stranu, i da se u tim okolnostima njihovo hapšenje moglo smatrati opravdanim u cilju zaštite javnog reda i mira, međutim, držanje podnositeljke predstavke u pritvoru skoro godinu dana i kasnije izricanje kazne od tri godine zatvora, čak i uslovne, bilo je očigledno nesrazmjerno. Sud je konstatovao da je osuda barem djelimično bila zasnovana na osudi političke poruke demonstranata od strane ruskih sudova. Nesvakidašnje stroga kazna imala je negativan uticaj na podnositeljku predstavke i druga lica koja učestvuju u protestima, i nespojiva je sa demokratskim vrijednostima.

- ***Baka protiv Mađarske*** (predstavka br. 20261/12), 27. maj 2014. (prestanak mandata predsjednika Vrhovnog suda zbog kritikovanja zakonodavne reforme predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja)

Ovaj slučaj tiče se prijevremenog prestanka mandata predsjednika Vrhovnog suda pravde Mađarske. Podnositelj predstavke bio je sudija Evropskog suda za ljudska prava od 1991-2008, a 2009. godine bio je izabran od strane Parlamenta Mađarske za predsjednika Vrhovnog suda, na šest godina. U okviru ove funkcije bio je obavezan da izrazi svoje mišljenje o parlamentarnim predlozima zakona koji utiču na sudstvo. Tokom 2011. kritikovao je zakonske reforme, uključujući i predlog da se smanji obavezna starosna granica za penziju za sudije. Dana 1. januara 2012, kao dio programa reformi, mađarski Vrhovni sud preimenovan je u 'Kúria' (istorijski mađarski naziv za Vrhovni sud) i mandat predsjednika Vrhovnog suda bio je prekinut - tri i po godine prije redovnog datuma isteka. Prema kriterijumima za izbor predsjednika novog suda Kúria, kandidati su bili obavezni da imaju najmanje pet godina sudijskog iskustva u Mađarskoj. Vrijeme obavljanja sudijske funkcije u međunarodnom sudu nije računato i to je dovelo do nepodobnosti podnosioca predstavke za mjesto predsjednika novog suda Kúria. On nije mogao da ospori ovo u domaćim sudovima, te se obratio Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud za ljudska prava konstatovao je da je prijevremeni prestanak mandata podnosioca predstavke očigledno povezan sa kritikama koje je iznio, te da je prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja. Sud je naveo da su predlozi da se okonča njegov mandat, kao i novi kriterijum podobnosti za mjesto predsjednika suda Kúria, bili dostavljeni parlamentu nakon što je podnositelj predstavke javno izrazio svoje mišljenje o nekoliko zakonskih reformi koje utiču na pravosuđe, a zatim i usvojeni u veoma kratkom vremenskom roku. Sposobnost podnosioca predstavke da vrši svoju funkciju i njegovo profesionalno ponašanje nisu bili dovedeni u pitanje pred mađarskim vlastima. Sud se stoga složio da činjenice i slijed događaja viđenih u cjelini potvrđuju tvrdnju podnosioca predstavke da je prijevremeni prestanak njegovog mandata bio povezan sa kritikama koje je izrazio. Reforme koje je kritikovao ticale su se funkcionisanja pravosudnog sistema, nezavisnosti i stalnosti sudija i starosne dobi za penzionisanje sudija. To su pitanja od javnog interesa, te je izražavanje mišljenja o njima bila njegova dužnost kao predsjednika Nacionalnog savjeta pravosuđa. Sud je dalje naveo da podnositelj predstavke nije imao mogućnost da ospori prestanak svog mandata pred mađarskim sudovima, što samo po sebi predstavlja kršenje njegovog prava na pristup sudu.

- ***Mustafa Erdoğan i drugi protiv Turske*** (predstavke br. 346/04 i 39779/04), 27. maj 2014. (akademska kritika turskih sudija zbog zabrane rada političke partije bila je prihvatljiva)

U pitanju je žalba koju su podnijeli profesor prava i urednik i izdavač akademskog časopisa, kojima je od strane turskih sudova bilo naloženo da plate odštetu trojici sudija Ustavnog suda jer su ih vrijeđali u tekstu koji je kritikovao odluku o zabrani rada političke stranke. Sporni članak objavljen je u kvartalnom pravnom časopisu 2001. godine, a preispituje zakonitost odluke o zabrani rada političke partije. U članku se dovodi u pitanje nepristrasnost sudija i insinuiira da su bili nekompetentni. Trojica od njih pokrenuli su postupak za klevetu protiv podnosilaca predstavke, tvrdeći da je članak predstavljao ozbiljan lični napad na njihovu čast i integritet, i dobili odštetu.

Evropski sud za ljudska prava zaključio je da je odšteta za klevetu prekršila pravo podnosilaca predstavke na slobodu izražavanja, smatrajući da bi predstavnici pravosuđa koji djeluju u službenom svojstvu morali očekivati šire granice prihvatljive kritike u odnosu na obične građane. Dok pravosuđe mora uživati povjerenje javnosti, kritikovanje može biti ograničeno samo kada ono predstavlja neosnovan destruktivni napad. Sud je utvrdio da domaći sudovi nijesu stavili jezik i izraze korišćene u spornom članku u kontekst i formu u kojoj su bili izraženi. Dakle, dok su pojedini komentari u članku bili oštri, to su uglavnom bili vrjednosni sudovi iznijeti u opštim crtama i potkrijepljeni dovoljnom činjeničnom osnovom. Oni se ne mogu smatrati bezrazložnim ličnim napadom na trojicu sudija. Pored toga, članak je bio objavljen u kvartalnom pravnom časopisu i napisan u kontekstu tekuće javne rasprave o zabrani rada političke stranke. Domaći sudovi nijesu razmatrali niti jedan od ovih faktora. Sud je naglasio značaj akademske slobode i mogućnost da akademci slobodno izraze svoje stavove, čak iako su kontroverzni ili nepopularni, u oblasti svog istraživanja, profesionalne stručnosti i kompetentnosti.

Slučajevi proslijeđeni tuženoj državi:

Sud je formalno započeo razmatranje predmeta *Navalni protiv Rusije* (predstavka br. 32058/13). Riječ je o ruskom opozicionom političaru i blogeru, koji je dobio na popularnosti nakon otkrivanja korupcije u ruskoj vladi i vladajućoj partiji. U decembru 2011. u ruskom izdanju magazina *Esquire* objavljen je poduži intervju sa Navalnim u kojem opisuje pripadnike vladajuće partije kao "lopove. Ako nisi lopov, u najmanju ruku si prevarant jer koristiš svoje ime da prikriješ druge lopove i prevarante...". Član vladajuće partije tužio je Navalnog zbog klevete, tvrdeći da ga je optužio za krađu, i dobio odštetu u iznosu od 30.000 ruskih rubalja. Ruski sud je utvrdio da Navalni nije imao nikakve dokaze o nezakonitom postupanju bilo kog člana vladajuće partije i da je njegova kritika prekoračila granice prihvatljive kritike. Pošto su žalbe Navalnog odbačene, on se obratio Evropskom sudu za ljudska prava. Ruska vlada sada mora da dostavi svoj odgovor, a sve zainteresovane strane (uključujući i NVO) imaju rok od 12 nedjelja da zatraže odobrenje da dostave podnesak sudu u svojstvu umješaka u ovom slučaju.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative, u saradnji sa HRA